

Kulturnämnden

Sammanträdesdatum 20 september 2018

Utlåtande över Nationell Biblioteksstrategi 2018, 00217/2018

1. Sammanfattning

I den omvärld som vi befinner oss med globalisering, urbanisering och digitalisering som starka omvärldsfaktorer ser vi ett stort behov av att utveckla och förnya biblioteksverksamhet utifrån både samtida och framtida behov.

Biblioteken har genom bibliotekslagen ett viktigt demokratiuppdrag där tillgången till information och kunskap är grundläggande för att verka för fri åsiktsbildning och deltagande i det demokratiska samhället. Folkbiblioteken har en viktig roll i att skapa likvärdiga förutsättningar för alla i vårt samhälle och är viktiga aktörer för integration, digital inkludering och informellt lärande.

Biblioteken behöver fortsatt verka för att vara relevanta i välfärdsutmaningarna, både lokalt, regionalt, nationellt och internationellt. För att detta ska vara möjligt behöver biblioteken finnas med i såväl debatt som utvecklingsarbete, både operativt och strategiskt. En framtidsvision är av största vikt, en vision som pekar på bibliotekens bredd och möjligheter.

Förslaget till den nationella biblioteksstrategin ger en bra genomgång av bibliotekens utmaningar och möjligheter och lyfter många intressanta förslag för att biblioteken fortsatt ska vara relevanta för invånarna. Samtidigt ser vi att det är en mycket traditionell bild av biblioteken som lyfts. Vi hade önskat att strategin var mer framåtsyftande för att verkligen skapa förutsättningar för framtiden. Förslaget är väldigt brett. I vissa fall går det ner på detaljerad nivå utan att behov och möjliga lösningar analyserats. Vi efterfrågar en mer kärnfull och entydig beskrivning av det framtida biblioteksuppdraget.

Internationellt har IFLA (International Federation of Library Associations) med stor delaktighet från 190 länder tagit fram en global biblioteksvision. Denna visar på tio huvudområden med tillhörande möjligheter. I förslaget till nationell biblioteksstrategi saknar vi en tydlig koppling till den globala biblioteksvisionen och de internationella strategierna på området.

Den nationella biblioteksstrategin lyfter fler viktiga insatser och aspekter som vi kommenterar nedan.

2. Fördjupning av synpunkter

2.1 Bilden av biblioteket

Vi stödjer rapportens syn på att "den traditionella bilden av biblioteket tar liten hänsyn till bibliotekens uppdrag att nå nya målgrupper och bortser från biblioteksverksamheternas komplexitet." För att möta de utmaningar och möjligheter som finns behöver bilden av bibliotek lyftas och förändras. Men samtidigt som rapporten pekar på detta behov så förmedlar hela förslaget en mycket traditionell bild av bibliotek.

En strategi av det här slaget behöver formulera en framtidsvision som bidrar till utvecklingen av bibliotek för att göra största nytta för landets invånare. Biblioteken befinner sig i en hybridfas och brytningstid mellan olika tolkningar av uppdraget. Den snäva syn som förmedlas i förslaget avgränsar de framtida möjligheterna och ger inte full kraft för att nå invånarnas behov. Att snäva av biblioteksuppdraget till att exempelvis inte låna ut verktyg ser vi som en fara då det stänger möjliga vägar in i informationslandskapet. Ingångarna till kunskap, information och bildning kan vara av olika slag beroende på olika situationer och behov.

2.2 Litteratur och information

En annan snäv syn i förslaget är att i huvudsak enbart hålla fast vid begreppet litteratur. Vi rör oss på en allt bredare informationsarena och biblioteken är en av få aktörer som kan säkra fri tillgång till information som därefter kan omvandlas till kunskap. Litteratur är en viktig del av verksamheten, men att som i strategiförslaget enbart hålla fast vid litteraturbegreppet ger en begränsande grund i biblioteksarbetet och omöjliggör framtida utvecklingsarbete. Biblioteken är mer än sina samlingar och begreppet information behöver få en mer framträdande plats i strategin.

2.3 Mäta resultat

Förslaget lyfter till viss del problematiken kring att mäta resultat och utlånade medier och antal besök inte ger bilden av människors faktiska läsning. Utlånade medier ger inte heller bilden av det stora handledande arbete som bedrivs inom biblioteksverksamhet, både när det gäller läsfrämjande, inspiration och MIK. Detta behöver ytterligare lyftas och här behöver alla olika intressenter ingå för att få en lokal förankring i behoven av exempelvis politikens uppföljning av verksamheten.

2.4 Alla och de prioriterade målgrupperna

Bibliotekslagen lyfter tydligt fram de prioriterade målgrupperna. Barn och unga är en av dessa och det finns i förslaget inslag av barn. Vår syn är dock att perspektivet på barn hamnar i skymundan och att det bör lyftas fram och ligga som en gemengående aspekt i hela förslaget. Detsamma gäller övriga prioriterade målgrupper, personer med funktionshinder; personer med annat modersmål än svenska; samt nationella minoriteter.

2.5 Centralisering

Genomgående i förslaget bygger många av de återkommande lösningarna på att KB och aktörer som utgår från Stockholmsområdet ska hantera och lösa frågorna. Själva centraliseringen verkar vara viktigare än vilka behov som finns och effekter som kan uppnås. Sverige är ett avlångt land med skillnader mellan olika delar. För att säkra engagemang och delägarskap i strategiska frågor i

hela landet och ta vara på den kompetens som finns, är det av vikt att centralisering sker med försiktighet och att det lokala perspektivet säkras. En nationell lösning utifrån ett större nätverkstänkande skulle vara mer långsiktig och hållbar.

2.5.1 Avtalslicenser med förlagen

Vi ser att nationella lösningar är av vikt i vissa frågor. Exempelvis när det gäller avtalslicenser med förlagsvärlden så att tillgång till information säkras. I dagsläget omfattar KB:s samordning enbart forskningsbibliotekens avtal och vi ser med glädje att förslaget innehåller en möjlig åtgärd att detta även bör omfatta folkbibliotekens behov. I detta sammanhang kan det med fördel hanteras centralt av en myndighet.

Samtidigt måste utbudet säkras utifrån lokala behov, så att det lokala självstyret finns kvar för att säkra bredd och djup av medier, både idag och i framtiden.

2.5.2 Metadata

En annan lösning som kräver nationell centralisering är försörjningen av metadata (både katalogisering och uppdatering av metadata). Idag sprids detta arbete allt mer ut bland folkbiblioteken vilket gör att kvaliteten försämras, dubbelarbete uppstår och fler och fler kommuner väljer att bara göra sina ändringar tillgängliga lokalt. Den bibliografiska service som många bibliotek köper in via Btj bör centraliseras och hanteras från den gemensamma biblioteksmyndigheten och därmed bekostas nationellt. Detta för att skapa en funktionell, effektiv och kostnadseffektiv lösning. Att ett fåtal personer centralt hanterar metadatan är att föredra framför att minst en medarbetare per kommun arbetar med detta.

2.5.3 Nationellt men lokalt nära användaren

Flera av de föreslagna åtgärderna som förslaget vill centralisera rör de digitala tjänster som biblioteken har behov av. Dessa kan med fördel göras nationellt, men samtidigt måste det vara lösningar som är möjliga att påverka och integrera lokalt. Biblioteksanvändarna ställer allt högre krav på att vara delaktiga och involverade i utvecklingen av tjänster vilket gör att lokala aktörer som har närmare till användarna har bättre förutsättningar för att skapa tillgängliga och attraktiva lösningar.

Vi vill understryka förslagen att låta kommuner som redan kommit långt i detta arbete fortsätta att jobba med sina lösningar för det nationella behovet med nationell finansiering. Exempelvis Bibblix som Malmö, Stockholm och Katrineholm utvecklat tillsammans. Detta säkrar att användarnas behov tillgodoses vilket Kungliga biblioteket har svårt att göra med tanke på avståndet till slutanvändaren.

2.5.4 Ansvarsstrukturen och den lokala drivkraften

På den globala arenan som vi är en del av suddas nationsgränser allt mer ut. I olika projekt och arbeten sker en hel del utveckling mellan olika lokala aktörer, universitet samarbetar med andra universitet, regioner med andra regioner och städer samarbetar med andra städer. Huvudmannaskapet för de olika biblioteken följer annan verksamhet inom samma organisation vilket gör att strategiska samarbeten och utvecklingsarbeten kan ta form.

För biblioteken finns en mängd aktörer som är av stor vikt på det nationella planet. För universiteten finns SUHF (Sveriges Universitets- och Högskoleförbund). För kommunbibliotek och regioner

finns SKL. Kulturrådet är en annan viktig aktör inom delområdet litteratur och kultur. Alla dessa medspelare har viktig insyn i olika delar av biblioteksområdet, något som det är omöjligt för endast en aktör att ha. I dagens omvärld som präglas av hög grad av osäkerhet och hög grad av oenighet kring hur framtiden ser ut krävs många olika kunskaper och infallsvinklar. Att samla allt till en central aktör är i detta läge inte att önska.

De olika perspektiven hos de olika aktörerna måste finnas med och liksom förslaget skriver så behöver både barnperspektivet och barns perspektiv finnas med. På samma sätt behöver invånarperspektivet och invånarnas perspektiv, regionbiblioteksperspektivet och regionbibliotekets perspektiv samt folkbiblioteksperspektivet och folkbibliotekets perspektiv finnas med. Det arbete som fram till nu görs har präglats i hög grad av KB:s perspektiv. Trots inflytandestruktur har man inte kunnat ta in andra perspektiv i tillräcklig omfattning. Att se behovet hos användarna och invånarna i det lokala arbetet är grunden för allt arbete.

I allt detta är det av vikt att Sverige inte sluter sig till en egen nationell arena utan finns med i det lokala, regionala, nationella, nordiska och internationella.

2.6 Regionerna

2.6.1 Metodutveckling och bidragshantering

Utifrån de föreslagna åtgärderna läser vi in en minskad betydelse för de regionala biblioteksverksamheterna bland annat i gemensam metodutveckling och för bidragshantering.

Som kommun ser vi hur de regionala biblioteken arbetar nära oss och har god kunskap om de olika förutsättningar och behov som finns lokalt. Vi ser en fara i att centralisera metodutveckling och bidragshantering då den kommer allt för långt ifrån de som biblioteksverksamheten i slutändan är till för – invånarna. Vårt förslag är att regionerna får en ökad funktion för bidragshantering med ett starkare tillägg om samordning mellan regionerna och ett förtydligat uppdrag.

Genom SKL finns en kraft som skulle kunna användas betydligt mer för att samordna såväl kommuners som regionernas biblioteksinsatser.

2.6.2 Kompetensutveckling

Kompetensutveckling är en annan viktig funktion som behöver ligga nära invånarna. Denna görs bäst på lokal och regional nivå för att säkra att så många som möjligt får tillgång till såväl kompetensutveckling i det dagliga arbetet som olika interna och externa kompetensutvecklingsinsatser.

2.7 Ordning

Förslaget innehåller en skrivning om ordning på biblioteket och lägger hela detta på de lokala huvudmännen. Vårt förslag är att ett tillägg görs med regionala och nationella lösningar för att i nära samarbete med de lokala aktörerna ta fram goda exempel och metodutveckling för det viktiga förebyggande arbetet.

2.8 Skolbibliotek

Det är mycket bra att förslaget gör ett förtydligande kring skolbiblioteken och att de är respektive rektors ansvar. Folkbibliotek och skolbibliotek är olika verksamheter med olika uppdrag. I enlighet med förslaget ska folkbiblioteken komplettera men inte kompensera.

Samtidigt behövs en samsyn av skolbiblioteksverksamhet ske mellan olika skolor. Då ansvaret läggs på rektor krävs tydlighet i uppdraget för att minska för stora kvalitetskillnader mellan skolorna. Vissa delar som exempelvis tillgång till tryckta media och digitala lösningar inklusive digitala media behöver centraliseras. Detta för att bidra till ett bättre skolbibliotek för eleverna. För de skolor som idag har god skolbiblioteksverksamhet är det positivt att ha en lokal styrning vilket måste beaktas.

2.8 MIK

Avslutningsvis vill vi särskilt poängtera och lyfta fram skrivningen kring det läsfrämjande uppdraget och det pedagogiska arbetet inom MIK. I detta ligger kärnan i strategin, i bibliotekens uppdrag och i utvecklingsarbetet för biblioteken.

”Det läsfrämjande uppdraget är välkänt och upplevs som självklart för de flesta människor, både uppdragsgivare och andra intressenter. Det är dock inte alltid lika känt och självklart utanför biblioteken att bibliotek också arbetar med att öka kunskapen inom informations-sökning, kritiskt förhållningssätt och källanalys. En stor och viktig fråga är därför hur biblioteken kan visa hur både de läsfrämjande metoderna och de pedagogiska metoderna inom MIK (medie-och informationskompetens)området, ger användarna förutsättningar att fungera och bidra som demokratiska individer i samhället.”

Max Granström
Tf kulturdirektör

Catharina Isberg
Bibliotekschef